

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BOGA KÁROLY, CZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ívnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 fnt. félévre 1 fnt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttanak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — DEZSI LÁSZLÓ egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Hídelve, Új-utca, 36. sz. a.) küldendők.

Kis leányokról.

Komoly napok köszöntenek be június második felében a tanulókra nézve. Fiuk és leányok arca kissé megnyulik, s a legvidámabb, leggondtalanabb is aggódva számlálja a napokat, melyek a vizsgálatról elválasztják.

Hamar fejlődnek most a gyermekek. Tizenkét-tizenhárom éves korukban már valóságos kis emberek, kikkel annál könnyebb bánni, mennél inkább fordulunk velök szembe az önérzethez, a becsületérzéshez, mennél czélszerűbben tudjuk nekik némiképp kölcsönbe adni azt a becsülést, melyet aztán kiérdemelni iparkodnak. Minden jó és rossz tulajdon meg van már bennök, nem csak csirában, de fejlődésben; és hatni rájuk már csak úgy lehet, ha — fölkeltve bennök az isteni szikrát — vágyat tudunk ébreszteni lelkökben a haladás, a tökéletesedés iránt, megnyitjuk előttük a szellemi élvezetek varázs-világát. Ekkor meg vannak mentve a társadalom számára.

De mily bajosan lehet ezt elérni; mennyi küzdelembe kerül; mily buzgó, lankadatlan, önzetlen szeretet kell hozzá.

Hogy csak a kis leányokról szóljunk, némelyik már tizenkét éves korában el van hervasztva a mulatság, (korát meghaladó mulatságok, táncz, előadások,) kiszárasztó szenvedélye által. Idő előtt ébresztettek föl oly vágyakat és eszméket, melyek nem korához valók, melyek éppen a társadalom sajnos oldalainak kifolyásai és melyek sokáig, igen sokáig útját állják minden lehető haladásnak, mindaddig, tudni illik, míg a keserű csalódások másfelé nem terelik a fonnyadt gyermeki lelket.

Más kis leány, tehát azért, hogy nem részesült, elég igaz, meleg, kimutatott egészséges szeretetben családi körében, már tizenkét éves korában regényes. Szíve félre van facsarva, nem tud természetes lenni. Ezek lesznek majd a legkártékonyabb lények a társadalomra nézve, ha nem sikerül őket megjavítani. A regényesség a szív és gyöngéd szeretet legfinomabb alakját tudja néha fölvenni, öntudatlanul, egy regényes eszme uralma alatt, és ezzel mennyire rászéd! Már odaadja cserében becsületet szívének, egész lényét és egy szép napon észreveszi, hogy az, a mit birni vél, csak üres buborék, elpattan s nem marad semmi, csak a szívben a

legkeserűbb csalódás. Az ily kis leánykák már iskola-társnőik közt is regényesen kötik a barátságokat, csábitják a tapasztalatlan sziveket s később azokat szélyeik szerint sanyargatják, még nálunk is, hol talán azört, mert még némiképp új (nem eléggé kibontakozva az anyag burkolatából, nem eléggé szellemi) nemzet vagyunk, a valódi barátságra általában kevesebb érzéssel bírunk, mint más művelt nemzetek. Inkább *bajtársak* vagyunk, barátságunkat a hűségbe helyezzük, a készségbe, hogy szeretteinket a rossz percekben megsegítsük, de nem azon áldott érzésben, mely a lelki rokonság és összhang boldogító érzésében rejlik s mely a szellemi világban élő lényeknek ezerszer szükségesebb a mindennapi kenyérnél s melynek hű megőrzése sokkal drágább és fontosabb előttük, mint a vérrokonság kérdése.

Vannak ismét kis leányok, kik majomszereteten, kényeztetésben nevelkedtek otthon. Azok már iskolában kezdik tanulni, hogy az élet nem kényeztet, és folytonos ellenszegülés és keserű érzések közt küzdöttek, bűnhődtek, szegények.

Másokkal ellenben túlszigoruan bántak és kiölték belőlük a gyermeki, derült vigságot, kétszínűekké, csalákká tették.

Mióta Kolozsvártt a felsőbb leányiskolát igazgatom, talán százötven kis leány is ment már kezemen keresztül és mondhatom, mindössze kettő volt, kiket a józan gyermeki fejlődés ideáljaként mutathattam volna be. Semmi szárasztó fuvalom nem érte még lelköket. Igaz, épp gyermekek voltak, a szó valódi értelmében tisztán örülve az életnek, derült szívvel, derült lélekkel, természetes érzésekkel, egészséges testtel. Osztályaikban elsők voltak, mert egész lélekkel érdeklődtek tanulmányaik iránt; de azért tudtak nevetni, játszani, mint igaz gyermekek; nem vágytak más életkor vénítő élvezetei után. Valóban boldog gyermekek voltak! És ez a fő dolog, mert a boldog gyermek jó gyermek is.

A vizsgálat közeledtekor azonban minden apróbb szenvedély háttérbe szorul a nagy és komolyabb aggodalmak súlya alatt, s míg a gyermek vizsgálatának eredménye miatt aggódik, a tanító remegve kérdi magától: vajjon hány lelket sikerült neki az új esztendő alatt megmenteni, s a szenvedő emberiség számára valódi jótétemények forrásaivá varázsolni!

De Gerando Antonina.

Az egészség ápolása az iskolában és néhány reform-javaslat.

(Vége.)

Mult alkalommal előadtam az általános kivánalmakat. most analysáljuk egyenként a külső és belső iskolai életet: Az első pontban említettek között kimagasló helyen áll az iskolaház és környéke. Örömmel említem, hogy sok iskola-hatóság, nagy pénzáldozattal a higiénia és paedagogia igényeinek megfelelőleg, igen szép iskolai épületeket építtetett. De bármily szépek legyenek ezek architectonicus szempontból a legtöbb iskolai épület még mindig messze marad azon minta-iskoláktól, melyeket a kiállításokon bámulunk, és ez így is lesz e világ végeig, míg a jobb a jónak ellensége marad. Elmondhatjuk itt is, hogy a bölcsesség köve e tekintetben sem találtatott fel; de reméljük a jövőtől mindig jobbat, különösen akkor, midőn tudjuk, hogy e téren hazánkban a kormány részéről a gyámolítás a tehetséghez képest nem hiányzott. Az ilyen épületek különös követelményeire nem akarok kitérni mert a kiket e kérdés érdekel, bővebb leírásokat kap Hassé, Kuby, Georgens, Zvez és mások munkáiból, kik az osztrák és svéd minta-iskola építési tervei után eléggé ismertetsek. Különben is nem merném azt állítani, hogy az iskola-épületeknek mindenütt és mindenben egy típusuaknak kellene lenniök, hanem a következő dolgok: u. m. levegő, világosság, ülések és térbeli tágasságnak mindenütt megfelelőnek kell lenni. Csak egyet hibáztatok az utóbbit illetőleg, hogy sok helyt olyan tantermeket is építenek, melyek kellő tágassággal bírnak 80 tankeletes gyermek befogadására is, ez nézetem szerint szükségtelen, mert ily mennyiséggel foglalkozni egy tanító erején túlterjed. Sok olyan iskolát láttam, a hol a szellőztető készülékek meg voltak, de egy megfejthetetlen félelemből, melylyel némely tanító vagy tanítóné a légvonat iránt viseltetik, soha használatba nem vétetett. Az ilyenek számára is szolgálók egy útasítással mely őket a légvonattól megvédi és tanítványaik számára is ad üde levegőt. Helyezzenek a tantermekbe élő növényeket, melyek a légszerén kívül még aesthetikai tekintetben is jótékonyan hatnak a gyermekekre.

A légszerén kívül kiváló gondot fordítunk a világosságra. Az iskoláknál az ablakfüggönyök sokhelyt egészen hiányoznak, pedig ma már ezek is oly czélszerű alakban kaphatók, hogy nem csak a fény korlátozására, hanem még szellőztetésre is szolgálhatnak.

Az üléspadokat illetőleg valódi vetélkedés van a tanférfiak és iparosok között. Minden esztendőben egy egész sorozata jön az újabban feltalált és patentirozott iskola-padoknak. Bár már találának fel egy olyan szerkezetűt, mely a tanítványok szükségéinek kellőleg megfelelné, az az használásuk után sem a gyermekek alteste, szeme és mellkassa kárt ne szenvedne. Az egyes sistemák bírálására nem terjedhetek ki, térszúke miatt, de a kit a dolog érdekel, e felől bővebb felvilágosítást nyerhet Dr. Khon, Schobert és Mayer broschürjeiből. A padok bármilyenek lehetnek, a test egyenes egészséges tartására soha sincsenek olyan befolyással, mint a tanító figyelmeztetése. Hogy a gyermekek kellő testmozgást végezzenek, minden iskolánál szükség van udvarra és torna-térre, de mindenek felett az annyit hangoztatott de még is oly kevés helyt feltalálható iskola-kertre.

Egy jól rendezett iskolai kert a mellett, hogy a természetrajz tanításához szemléltetési anyagot nyújt, az aesthetikai érzék fejlesztésére is jó hatással van és kiválóan az egészség és kedély ápolását eszközlí.

Nem szeretem ugyan, ha az iskolát műhelylyé alakítják, de a hol kert van és a tanító tanítványait a kertművelésre felhasználja, egészen megbocsátónak tartom, mert a kerti munkánál szebb és egészségesebb e földön nincsen.

Az iskolák fűtése sokkal több bajt okozott, mint a túlterhelés kérdése. Csak látni kell a gyermek arczát, kik órahosszat a túlfűtött szobában egy helyt ülni kénytelenek, alig várva a tanidő végét, hogy a hideg levegőre kiszabadulhassanak. — Nem szükség, hogy az ember orvos legyen, s nem is kell sokat elmélkedni a felett, hogy az ilyen contrast minő betegséget teremthet. Nem czélom a víz, levegő, kályha és vaskemenczékkel való fűtés előnyeit vagy hátrányait detaillirozni. Fel kell említenem, hogy ma már nincsen olcsóbb természetani eszköz, mint a hőmérő, s mégis oly ritkán találjuk az iskolákban, pedig e nélkül a hőmérséketet a tanteremben szabályozni nem lehet.

Az iskolák fertőtlenítésére, tisztán tartására nem sokat gondolnak hiszen volt már arra is eset, hogy egy nagy városi iskola-szék költség-kiméleléből iskolaszolgát sem akart fogadni és mégis iskolai és népegészségtanról beszélgetünk. Az iskolai szerelvények a terjedő iparral haladva nagy előmenetelt tettek. Különösen az íróollak, táblák, rajztömbök, a szemléltető oktatási eszközök annyira megsokasodtak, hogy egy emberi élet volna szükséges, ezeknek speciális áttanulmányozására. Fájdalom, hogy tanítóinknak legtöbbször nincs alkalmuk ez eszközöket beszerezni és használhatóságukról véleményt mondani. E szerelvények közül sok kártékony hatásanyagokból gyártatik, s az emberi testre általán, de különösen a legnemesebb szervre, a látérezekre károsan hat, és olyan félszükségeket okoznak, melyeket többé sem az orvos művészi keze sem — egy bizonyos idő után — a használatból való kiküszöbölésük többé jóvá nem tehet.

Kiválóan káros hatásuk továbbá, a túlságos házi dolgozatok. E kérdéstről már a napilapok is sokszor és sokat irtak.

A bírálók azt mondják, hogy a tanítók nem veszik eléggé figyelembe, hogy mennyit? és hogyan kell dolgoztatni? En még azt toldom ehhez, hogy a tanítók sokszor nem fontolják meg, hogy mennyi időre van szüksége egy közepes észtehetségű tanítványnak arra, hogy házi dolgozatát elkészíthesse, mindég a jobbakhoz mérk a feladatot. A tanítványok késő éjig ülnek a munkánál, körülöttük a lexiconok, kinjokban rágják a tollat, még sincs eredmény; reggel, a kínos alvás után, üres fő, és aggodalmas szívvvel mennek az iskolába, hol a haragos tanító a mulasztásért megbünteti, ez bizony nem nevelés, hanem ember-kinzás. A házi-munka helyett az iskolai munkát ajánlom, mert a könnyen meg nem érthető dologra nézve a legjobb felvilágosítást csak a tanító adhatja meg, nem pedig az apa, anya vagy a házi preceptor.

A szünidők nálunk elég czélszerűleg vannak besosztva, kár azonban, hogy sok népiskolában — a törvény kikerülésével — olyan szünidőket adnak, melyek éppen nem szkségesekek, mint pl. a téli januárus, a nyári augusztus helyett.

A délutáni szünetelést, ha nem is egész évben, de a meleg június és szeptemberi napokban egészségi szempontból, igen ajánlatosnak tartom. A 10, 11, 12, 13, 14. tételeim a torna-tanításra vonatkoznak. Minél inkább közeledik az iskola azon nemes feladatához, hogy egész embert neveljen, annál inkább előtérbe lép a test nevelése. A legjelesebb orvosok véleménye a torna-tanítást minden káros befolyás alól feloldotta, és ha valaha elfogadnák, hogy a tanítás ideje csak a délelőtt legyen, akkor a délutáni órákat hasznosabbra nem lehetne fordítani, mint a torna-tanításra. Téli időben a zárt tantermekben a gyermekek felmelegednek és ekkor könnyen betegséget is kaphatnak, ennek kikerülését lehetne elérni, ha a gyermekeknek jégpályákat rendeznénk be, a korecsolyázás téli testgyakorlás, az uszás nyári lenne. De akár lesz ez így valaha, akár nem, tény, hogy két óra hetenként nem elég a torna-tanításra, kivált ha még ez is az iskolai szünetnapokból vonatkozik le.

A fiúk tornászataánál nem kevésbé fontos a leánygyermeké, bár ez sokkal ritkábban gyakoroltatik, mert e tekintetben a szülők nagyon előítéletesek. És szinte nem is csodálkozom rajta, hisz a gyermek-orvosok második congressusa, mely Lipcsében tartatott Hennig tanár előadása után e tárgyban a következő határozatot hozta: „minden készülékeken való tornázás tíz éven felüli leányoknál nemcsak illetlen, hanem káros is.“ Mindennek daczára a tételemben ajánlottat kivihetőnek is tartom; leánygyermekéknél, ha más nem, a szobai gymnastika a sáppadt arc, és beesett mellkasra nagyon jó hatással van. E tárgyra vonatkozólag kiválóan ajánlhatom dr. Klosz Mórítz drezdai orvos „Női tornászataát.“ A Spiesz torna iskolájának a leány gyermekeknél mindig csak jó hatását láttam.

E tekintetben nekünk hivatásunknál fogva kötelességünk, az előítéletnek és indolentiának bátran ellentállani.

Ezután tételeimben arra térek, a mi előttem legkedvesebb; a szabadba való kirándulás és a szünidei utazások. Milyen kár, hogy ezek ma már nem divatosak, a természet szemlélésére ma nem sokat ügyelnek. Hová sülyedtek most a majálisok, melyek mostanság egy-egy csapszék táncstermeiben tartatnak meg, s melyek rendezéséből a legtöbb haszon a korecsmárosra és a muzsikusz cigányra jut. — A husvéti és pünköszi ünnepek között minden héten két délutánt arra kellene fordítani, hogy a közeli erdőket, helységeket és mezőket felkeressük és ezek természeti viszonyaival tanítványainkat megismertessük.

A mi az egészségtan tanítást illeti, én a világról sem kívánom, hogy az egészségtan systematikusan tanít-

tassék valamely népiskolában, mert a természetiek tanításánál a megfelelő reámutatások megtörténhetnek, és ha fenntebb tételekre kellő gondot fordítottunk, akkor már megismeri a gyermek azon szabályokat, melyekre az egészségügy szempontjából, minden laicus embernek szüksége van.

Bevégezhetném előterjesztésemet, ha a 16. és 17. pont alatti tételeim nem emlékeztetnének a gyenge és beteges gyermekekre.

Az alkalmazott paedagogia a képzett tanítóktól és nevelőktől megkivánja, hogy individualisálni tudjanak, azaz minden gyermeket úgy tekintsenek és kezeljenek, mint azt tekinteni és kezelni kell, a félénket és tartózkodót másképpen mint a pajkost, egyikre ébresztőleg, a másakra fékezőleg kell kihatni.

A test ápolása nem ugyan gyógyítási czélból, hanem óvás tekintetéből a tanító kötelessége, kinek figyelnie kell arra, hogy a gyermekektől mindent távol tartson, mi féltékenységet nevelné, és káros állapotok súlyosbítását okozhatná. — Így a rövidlátót alkalmas helyekre ültetnie stb. A rögtöni szerencsétlenségéknél a tanító legyen első, ki segínyt nyújt. — Németországban oly czélból mentő-egyletek alakultak, melyeknek tagjait Szamaritanusoknak nevezik.

A vereskereszt-egyletek ilyen irányban működnek hazánkban is, én a tanítókat első helyen vélem hivatottaknak, hogy ezen egyesületekért lelkesüljenek az eszmét megértsék és terjesszék.

Végül még egyszer ismétlem azon tételt, hogy az iskola s illetőleg a tanító ez irányu munkássága csak akkor éri el a kívánt eredményt, ha a szülők és a társadalom részéről a kellő támogatásban részesül. Ha e tényezők közül valamelyik közönyös, már kockázattal van a siker, mi még nagyobb mértékben áll be azon esetben, ha a bármelyik másiknak ellene működik.

A testi épség ápolása és fenntartása a család és iskola közös munkája. Egymással a jóban versenyezve kell a czél felé törekedniök. Idézem Rückert találó szavait:

Magadnál jobbbhoz csatlakozzál,
Hogy vele fejtsd ki jobb erőidet.
Ki semmiben sem áll előtted
Előbbre téged szintén nem vihet.

Ilyen módon gondolom a nemes versenyt a család és iskola között, hogy vállvetve közösen működjenek az emberiség javának előmozdításán.

Dr. Bartók István.

T Á R C A .

A belső bolygók, mint az élet szinterei.

(Folytatás és vége.)

d) **Márcs.**

A belső bolygók közül a legszélsőbb és 224*) millió kilométernyi távolságban kering a tűzközpont körül. Bár

*) A Föld 148 mill. km-re van a Naptól, de Márcs megnyult pályája miatt földközépen csak 8 millió km-re esik tőlünk.

kevesebb hő nyer mint Földünk, de félreismerhetlen jelek tanuskodnak, hogy e vörhenyes csillag valóságos élet szintere; ő benne mintha csak magát a Földet látnók a térben lebegni, miért a csillagászok Márcsot „a Föld kisebb kiadásának“ nevezik. A naprendszer óriás tagjai, a külső bolygók, azon hitet költöthetik föl a vizsgálódó lelkében, hogy e világok talán még előkelő fajok számára teremtettek, mint Földünk; de oly meglepően rokonsajátságokat, melyek a földiek igényeire lényegesek s nélkülözhetetlenek, egyik bolygó sem mutathat fel, mint a Hadak ura.

A Mársz-gömb felszíne $2\frac{1}{2}$ -szer*) tömege $6\frac{1}{2}$ -szer kisebb mint Földünké; középtömöttsége pedig a mi bolygónknak $\frac{3}{4}$ -ed részét sem teszi; és így bár Merkurnál 3-szorta nagyobb, de a nehézség a felületén még ezénél is csekélyebb, úgy hogy p. míg egy földnyi \mathcal{L} -nyi súly Merkuron 14 latot, Márszon csak 12 latot nyomna. A tömeg-nagyság és a vonzerő különbözőése a mi bolygónkétól: képezi egyszersmind a legnagyobb különbséget a két égitest között; de azért nem oly nagy mértékben, hogy a kis bolygó bizonyos életszervezetek eltartására alkalmas ne lehetne. A legújabb élettani kutatások bizonyítják ugyanis, hogy az emberi test egészen a bolygónk eredménye; sulya és alakja, a sejtszövetek sűrűsége s szóval az egész test-szervezet minden része a legszorosabb összefüggésben áll a világgal, melyen élünk. Ha tehát Földünk vonzereje, nehézsége (valami rendkívüli módon) a legcsekélyebb mértékben is egyszerre csak megváltoznék: szükségképen át kellene alakulni minden rajta élő lény szervezetének is; új, az előbbiekhöz nem igen hasonló fajok létesülnének — és mi önmagunkat nem ismerhetnők fel. Márszról, ha az égitest csillagászati tevékenységének különböző mértékét tekintjük: minden bizonnyal épen a legkisebb bolygónknak kell a legnagyobb lakókat tulajdonítanunk. Például a Márszon a legnehezebb földi ember hihetetlen könnyűséggel ugrálhatna át 5—6 öl magas kerítéseket, mi múltó bámulatra ragadhatná a legkitűnőbb földi athletát; viszont Jupiteren; a rendszer óriásán, a legmozgékonyabb vóna földi teremtés helyéből alig volna képes kimozdulni, míg a Napon a saját sulya egyszerűen agyonnyomná. Különben a Mársz élettanára vonatkozólag igen érdekes egy komoly csillagásznak alábbi elmékedése:

Az állattani fajok fejlődése más súlyviszonyok közt Földünkön is egészen más lett volna. A nagy földi vonzás következtében ugyanis a nemesebb fajok nálunk, a talajhoz tapadva fejlődhettek ki és csak kevés számu szárnyas fajoknak jutott az előny, hogy repülhessenek. De a Márszbeli állatvilág végső fajai — a gömb csekélyebb vonzereje miatt — a szárnyasok tökélesbülése által fejlődhettek tovább s ebből természetesen az következne, hogy a Márszon a felsőbbrendű állatok vagyis a gerinczesek legtökéletesebb fajai s magaj teremtés díszé, az ember is — szárnyakkal bírnak és repülnek*).

De vizsgálódjunk tovább! Mársz a Nap körül igen elnyult pályán kering s ezért töle nyert hő és fény mennyisége jelentékenyen változik egyes évszakaiban és a két féltekéjén. A forgástengely hajlásszöge sem idézhet elő az évszakokban és égővekben a Földétől nagy különbözőést, mert a hajlásszög 27° s így a bolygónkéval majdnem megegyezik. De nagy előnyére szolgálhat főként a bolygó északi féltekéjének a tengelyhajlási helyzete a Naphoz viszonyított álláspontjaiban; ugyanis a Földével egyezőleg északi féltekéjén a nyár naptávolban áll be s ezért — még az elnyult pálya hozzájárulásával — Mársz északi féltekéje télen a napközben félnyi hóval és fényel kap többet, mint nyáron a naptávolban. E berendezés mellett az északi félteke nyara hűvösebb és tele mérsékeltébb, mint máskülönb lenni kellene; de a déli féltekén a nyár és tél közötti ellentét csak annál élesebb.

Nevezetes továbbá a bolygó mozgásának lassúsága. Éve 687 földi napig tart s évnegyedei átlag $5\frac{2}{3}$ -ad földi hónapból állanak; de az egyes évszakok különböző időtartamuk, a tavasz és nyár 372, az ősz és tél 296 napig tart

*) Atmérője kerekszámában: 1000 mfd s 9-szer könnyebb a Földnél.

*) L. Flammarion C. fentjelzett művének II. köt. 64. 1.

Márszbeli napok szerint számítva, melyek — Daves és Browning szeriut — közel 40 percczel hosszabbak a miénknel, az idő ett lassabban halad,

Úgy látszik, hogy a bolygó valamennyi közt a legismeretesebb, mit annak tulajdoníthatunk, hogy Galilei óta a legkitűnőbb csillagászok nagy előszeretettel szentelték fáradságos munkájukat Mársz tanulmányozására. Mindjárt Fontana és Huighens már a XVII. század első feléből érdekes híreket közöltek a kis világról. A kitűnő Hook e 1666-ban már térképeket is készített Márszról. Nemsokkal utána Cassini a bolygó vörösebb és sötétebb foltjait állandó sajátágoknak ismerte föl, melyeket kontinenseknek és oceánoknak tartott. Majd a mult század végén a nagy Herschel Vilmos évszaki változásokat észlelt rajta és constatálta, hogy a bolygó két átellenes sarkpontjain levő fehér-foltok hó- és jégtömegek, melyek a Nap állása szerint nagyobbodnak és kisebbednek s mert helyzetüket nem változtatják: a bolygó felszínéhez tartóznak. Így gyarapodtak ismereteink a tudomány előhaladásával, és a jelen században már, midőn az optika és a tudomány más hatalmas eszközei fokozatosan fejlődtek: Márszról, úgy szólva, lerántatott a lepel, s a bolygó térrajzát ma már úgy ismerjük akára Földünkét: Századunk legjelesebb tudósai fáradoztak a bolygó térképének összeállításában s ezt manapság a „népszerű csillagászatok“, sőt lexikonok és szépirodalmi lapok is hozzák Mársznak lángeszű kutatói közül kitűnnek főként: Maraldi, Aragó, Secchi, Kunovszky, Beer, Mädler s különösen Lockyer, Daves és Schiaparelli és a jelen századnak még sok más elsőrendű szellemei.

A térképen azonnal feltűnik, hogy a kontinensek aránytalanul nagyobb tért foglalnak el, mint a tengerek, míg Földünkön a víz kétannyi mint a szárazföld. A Márszbeli vizek valóságos beltengerek, a nyílt oceánok — a Columbusok nagy könnyebbségére — majd teljesen hiányzanak. Ott ezért a hajózásnak oly hatalmas paszszát szelekre, tengerfolyásokra stb. nincs szüksége, mint nálunk.

E vörhenyes bolygónak távcsövi képe igen szép változatos színű. A két fehér jég-sark közt világos és sötétebb foltok észlelhetők. A kontinensek narancs-sárga, rózsaszín és bíbor; a tengerek kékesszürke és zöldesbarna színű sötétebb foltoknak látszanak. A körrajz állandó ugyan, de néha egyes részeit mintha fátyol borítaná s mig az egyik folt homályos, annak szomszédja olykor rendkívül fényes. Például Lockyer a Mársz egyik tengerén ködös fehéres fényt vett észre, mely mind határozottabb íkronalakban közeledett a szomszéd kontinens felé délre. Daves ugyanezen éjjel egy órával később vizsgálta a fehér foltot, mely addig a partvonalat elfödte és teljesen eloszlan láttá. Továbbá Pater Secchi fölismerte, hogy a fátyol rendszeren a félteke téli oldalára vándorol át. — E foltok megmagyarázására Földünk teljesen megbízható analógiát nyújt. Ha a bolygónk téli féltekéjét, mikor a légkör felhőkkel teljesebb mint nyáron, a Vénuszról szemlélhetnők, oly részeken, hol az eget sűrű felhők borítják; míuthogy a sűrű felhő-burkolaton át a Nap fényes gömbjét mi sem láthatjuk: a tengerek és szárazföldek körrajzát onnan nem vehetnők ki, hanem csupán a fellegek által visszavert fehér ködös foltokat. Ez analógia meggyőző, hogy Mársz fátyolszerű fénylő foltjai valóságos fellegek s ép oly hasznos szolgálatokat teljesíthetnek ott, mint nekünk a mi felhőink. Itt is az egyenlítő tájáról folytonosan szállanak fel a légkörbe láthatatlan párák és vizgőzök, s felemelkednek (mint nálunk) a hűvösebb tájakra, itt aztán lehülve esőcseppeké sűrűsödnek s egyszersmind temérdek kötött meleget szabadítván ki, a különben zord téli időt enyhébbé teszik. Világos, hogy a felhők ilyenmü hasz-

nos működésére e távoli világnak még inkább szüksége van, mint Földünknek.

Ez egyszerű és természetes magyarázattal szemben egy jeles francia csillagász arról tudósítja a világot, hogy e bolygó nyári féltékéjének felszine azért látszik vörhenyes színűnek, mert a növényzet rajta nem zöld, hanem vörös és télen a növények kihalásával a féltéke vörhenyes színe is elhalványul. Lehetetlen elhinni azonban, hogy száz meg száz □ mföldnyi területeken a növényvilág egyszerre virulna és halna ki s ezért nem fogadjuk el igazság gyanánt a francia tudós állítását. Különbösen igen érdekes e részben a Flammarion közlése is. Szerinte Földünk egy távoli pontról szemlélve egészben zöldes színű csillagnak látszanék. Például a Vénusz csillagászai távcsővön át a Föld tengereit sötét-, a kontinenseket világos zöldeknek látnák; ez alapszinen a homokos fennsík, mint sárgás foltok; a hegylánczok hóval borított és kopár magas ormai, mint krétaszürke vonalak; a hősarkok mint fehér foltok látszanának. Tehát a Mársz felhői, hősarkai, tengerei szintúgy látszanak, mint a Földé, de a szárazföldek oly sárgák, mintha az egészet érett gabonavetések borítanák. Ez okból tudósunk Márszra nézve csak két feltételt szab, hogy: a) szárazföldjei kopár homoksivatagok, vagy b) rajta az egész növényzet sárga színű. Az első feltétel önmagát megezáfolja, mert e bolygó phisikai sajátosságai a legnagyobb mértékben egyeznek a Földével. Vize és légköre van, utóbbiban ködök, felhők, vizgőzök esők és havak képződnek s ezen és más meteorológiai tünemények ép oly módon mennek végbe, mint Földünkön. Ezenkívül időjárás közfolyama, évszakainak váltakozásai, a Nap életető melege és más természeti erők, melyek nálunk pazarul szórják mindenfelé a lények ezreit: ott évezredek óta, tétlenül pihennek? vagy ne lettek volna képesek egyetlen fűszálat létrehozni? Mily csodás erő akadályozhatta volna meg e világon a természet örök működését?!... Itt úgy hiszem, a kétségnek helye sincs, Mársz terein mindenesetre növényzet virul. De az egész növényzet — tudósunk szerint sárga... Ez utóbbi feltételre Flammarion*) így elmélkedik:

— Ugyanazon kémiai elemek másnemű sorakozása elegetendő, hogy más szín álljon elő; a chlorophil más alakban képződött és így a helyett, hogy a fák levelei zöldek volnának (mint nálunk) ott az egész növényzet sárga a legnagyobb fáktól le a legapróbb moszatokig s a vörös virágok és gyümölcsök nagy sokasága a többi színeket elnyomja. Egy narancsárga fa — mint megjegyzi — csak a mi földi nevelésünk miatt tetszenék előttünk nagyon visszásnak. De mindezen nézeteket készpénzül még nem fogadhatjuk el.

Mársz légkörét 1877-ki oppositioja alkalmával Green Madeirából egy 13"-es átmérőjű tükrteleskoppal gondosan megfigyelte s a tárgyak körvonalait elfátyolozottan látta, mielőtt meggyőződött, hogy atmoszférája vizgőz tartalmu. A felhők ritkák, különösen az egyenlítő táján, de a dr. Hugins színképelemzése teljesen kétségtelenné teszi, hogy fátolburkolatai vizpárakból állanak, tehát a sötétzöld foltok valószínűleg tengerek, a sarkok fehérsége igazi hó és jég. Mint Földünkön is, a felhők eloszlanak, ha a bennök levő vizpárák az eső vagy a hó alakját öltik fel. De a felhőfoltok az egyenlítő tájkéből a sarkok felé nem húzódnának — légáramlások nélkül: szükségképen szelekként fúrnak e gömb felszínén, tán nem oly hatalmasak, mint nálunk de a csekélyebb bolygó czéljaira elegendők, sőt Green a bolygó felszínén észak-déli irányban hosszan végig húzódnak barnás csíkokban határozott passzát szeleket is észlelt. Továb-

bá a felhőkből lehulló termékenyítő eső a szárazföldbe szivárog s ott összegyűlve, mint forrás bugyog elő s csermelyeket, patakokat táplál és majd folyókká s folyamokká egyesül, hogy önásta medrükben siessenek a közeli oceánokba. Tehát a víz ott a természetben ép oly körforgást végez, mint nálunk. És ha Márszon tengerek és szárazföldek vannak, kell emelő és süllyesztő erőknek, — vulkánoknak — is működni, melyek a gömb kérgét idomítják s oly változatos tájképeket adnak, mint a mílyenek a Föld lakóisait gyönyörködtetik.

A mint észrevehetjük, Márszon mindent feltalálunk a mi az életre alkalmas; lehetetlen tehát azt gondolnunk, hogy e világ élettelen kőhalmaz.

Mársz bizonyosan szerves élet színtere, sőt a Márszbeliek erőre és alakra sem igen különbözhetnek tőlünk, ha csak finomabb, nemesebb anyagból nem állanak. E részben Kant Emanuel*) a nagy königsbergi gondolkodó, azt vélte róluk hogy „motáljuk alapjául a Föld kategoriái szolgálnak.“

Továbbá: az alsó bolygók — u m: Vénusz és Merkur — lakói sokkal anyagiasabbak s nem annyira okosak, hogy cselekményeik erkölcsi beszámítás alá esnének; de a Föld és Mársz emberisége testre és lélekre nézve a két szélsőség között bizonyos erkölcsi középpontot foglal el, sem nagyon anyagias, sem túlszellemi. És míg a belső bolygók általában a köznapiság és tökéletlenség honol, a külső bolygók a felmagasztosult szellemek, a legtisztább, légnemesebb erények hazái. — Mindezen hypothézisek teljes bizonyossággal nem birnak ugyan, annyi azonban tény, hogy az anyag a szellemmel szerves összefüggésben áll, úgy hogy minél nagyobb a fejletlenség, annál nagyobb az érzékiség. Tehát a Merkur és Vénusz lakói csakugyan kevésbé értelmesek; de a Mársz emberisége, még azért is, minthogy gömbjük a Földnél korábban képződött: talán minden tekintetben előbbre haladt nálunk. „Ez ismeretlen testvéreink — mondja egy jeles csillagász — nem természetfeletti, hanem cselekvő, gondolkodó lények, kik családokat és nemzeteket alkotnak és a művészetben, a tudomány és technikában talán messze túlszárnyaltak minket.“

Illik megemlékezni még e bolygó két holdjáról, melyeket már a múlt században sejtettek homályosan; de csak 1877. augusztus havában fedezte fel azokat Hall Asaph a washingtoni csillagda equatoreálján, a Föld leghatalmasabb távcsővén.**) E holdak a főbolygó körül oly közeli pályán keringenek, hogy köztük még egy Mársz-gömb el nem férne, holott Földünk és Holdja közé — 29 Földet helyezhetnénk el. Továbbá Mársz holdjai szerfölött kicsinyek, az ismert égitestek közt a legkisebbek: 10 és 12 kilometer átmérővel; de kis pályakörükön oly gyorsasággal keringenek, mely a főbolygóét sokszorosan fölülmulja és a belső hold 7¹/₂ óra, a külső 11 óra alatt minden pházison átmege, tehát ez utóbbinak is negyedei minden ³/₄-ed órában váltakoznak.

— Még mielőtt végkép elbucsuznánk Mársztól — tekintsünk szét az ég boltozatán.

Az állócsillagoknak ott is ugyanoly csoportozatait láthatnók, mint nálunk; de a bolygók másképp tűnnek elő: így Jupiter elsőrendűnek, Szaturnusz fényesen ragyogva, sőt Uránusz is láthatóan; Neptunt pedig hamarabb fedezhették fel mint — mi; de a belső bolygók közül Merkur a Nap kö-

*) L. Flamm. „N. csill.“ II. köt. 63. l.

**) E távcső 1300-szoros nagyítást enged.

*) L. „Népszerű csillagászat“ II. k. Mársz f.

zelsége miatt láthatatlan, Vénusz csak másodrendű és Földünk az ő legszebb esthajnali csillaga.

* * *

És most hazaérkezve, fáradt útitársaim azt kérdezték, hogy az álmok és ábrándok világában kalandozunk-e, hová Jules Verne szokta vezetni olvasóit!? Erre megnyugtató felelettel feleltem, hogy minden a mit láttunk, a valóságnak teljesen hű és pontos képe; mert három alapvető felfedezés u. m: a messzelátó, a szinképelemzés és photographia*) csalhatatlan fegyvereket adtak az astrofizikusok kezébe. Közülök: a távcső Galilei óta olyannyira tökéletesedett, hogy segítségével p. a Mázson akkora foltok mint Sicilia, Ceylon vagy Izland tisztán kivehetők. — A 2-ik hatalmas eszköz a Kirchoff és Bunsen felfedezése a szinképelemzés segítségével a Napnak és más távoli égitesteknek chemiai alkotását határozzák meg; végül a photographia állandó hű képeket nyújt a távoleső világok változásairól.

És habár e dicső találmányok a tökélynek legmagasabb fokát még maig sem érték el, de annyi mégis bizonyos, hogy napjainkban a csillagászok sokkal pontosabb híreket közölnek a más világokról, mint a milyen rémes leírások jelennek meg olykor a külföldi sajtóban — édes Hazánkról. —

Vécsei János.

Elnöki megnyitó-beszéd.

(A bánffy-hunyadi tanítói-kör f. évi május 21-iki gyűlésén.)

Szívélyes pályatársi üdvözléssel, a mely egyszersmind köszönet is szíves megjelenésükért, bátor vagyok *területem* figyelmeiket két olyan dologra hívni fel, a mik némelyek szerint *talán* nem tartoznak szorosán az egyleti önképző munkálkodás keretébe, de mint közoktatási s még inkább, mint *népoktatási (helyi érdekű)* dolgok — igenis megérdemlik, hogy e helyen legalább egyszer szóba hozzassanak.

Az egyik dolog: az itt, Bánffy-Hunyadon, tehát a kör területén levő két felső (fiu- és leány-) iskolának a — **néptelensége.**

Hogy Kalotaszeg vidékén két felső népiskola létezik, azt jóformán csak azok tudják, a kik ezen iskolák által közvetlenül érdekelve vannak; másoktól hiába kérdezősködnénk utánuk, mert vidékünk nagy közönsége *még pusztá tudomással sem bír rólok*; maguk, helybeli iskoláink növendékei is csak úgy ismerik, mint az elemi iskolák VII., VIII. és IX. osztályait, a melyeket azonban *már nem kötelesek* végezni. — Innen van aztán, hogy két felső iskolánk növendékeinek létszámát akár a kezünk ujjaiban is összegezhettük. Dehát a művelődés általános érdekeinek kicsúfolására ez nem tarthat „még a világ”!

A felső népiskola — lévén ő az elemi iskola által nyújtott ismereteknek összegezője, állandósítója s kiegészítője — édes *testvéri* viszonyban áll az elemi iskolával, mint *bátyja*; de a mi helybeli tapasztalataink szerint — olyan bátya, a ki izmos-erős öségi mellett csak „lézengve, se nem élve, se nem halva” él; helybeli két elemi (fiu- és leány-) iskoláink növendékeinek *félezer* körül járó létszáma mellett csak úgy szegyenkedik a két felső iskola összes növendékeinek a *20-as számkört soha meg nem haladó létszáma.* — Az ország többi felső népiskoláinál is megvan a néptelenség ezen nyomorúsága, de ekkora mértékben, mint a mienknél, seholsem fordul elő.

A néptelenség oka elsősorban mindenesetre a közönség közönyösségében rejlik, és abban, hogy maguk a közvetlenül érdekeltek, tehát mi, a felső népiskolák tanítói sem tettünk semmit, hogy

*) Jansen francia akadémikus elnöki beszéde: „A physikai csillagászat módszereiről.” L. Term. tud. közl. 1882. évi f. 401. l.

a közönség közönyösségét elenyésztesstük. A míg az elemi iskoláztatás érdekében minden kő megmozdított, addig a felső népiskolák benépesítése érdekében nem történt még csak porszemnyi törekvés sem.

Nem szándékom most a felső népiskolák céljairól s néptelenségöknek akairól általában beszélni. — Természetes dolog, hogy az ember rokonszenvével csakis az olyan valamit ajándékozhatja meg, a mit ismer, a minek előnyös hatásait önmagán érzi; *felső népiskoláinkat a közönség nem ismerván s ennek folytán előnyös hatásait nem érezhetvén: eo ipso, közönyös velök szemben.*

Ha óhajtuk, — már pedig óhajtuk — hogy felső népiskoláink egykor benépesedjenek: első sorban is azt kell tennünk, hogy iskoláinkat a közönségnek bár azon rétegében, a melynek számára eredetileg létesítették, megismertessük; s megismertetvén: kell oda hatnunk, hogy bár a tehetősebb gazdák adják be gyermekeiket — ne azon „járványos” óhajtással, hogy gyermekeik tehát „tudományuk árán”, tudományuk után élő urakká legyenek, hanem hogy belőlük értelmes gazdák s esetleg értelmes falusbírák váljanak.

Igenda mi, felső népiskolai tanítók, nem járhatunk kapacziótálni faluról-falura, a mint a politikai u. n. „vándor apostolok” teszik; hanem tanítótársaink, kiki a maga községében, a tiszteletes urak hathatós támogatásával, bár csak felényi törekvéssel, mint a mennyit egészen a dolog megérdemel — igen sokat tehetnek a végre, hogy felső népiskoláink növendékeinek létszáma évről-évre nőjön.

A másik dolog, a mi figyelmiünket szintén megérdemli, a következő:

A hunyadmegyei történelmi és régészeti társaság csak most a napokban elhatározta, hogy a kir. tanfelügyelőség útján felszólítást intéz a hunyadmegyei tanítószághoz, hogy kiki a saját helységének s környékének határ-, hegy-, folyó- s útneveit szíveskedjék a társaság számára összejegyezni, s aztán beküldeni. Emlékeztetik a tisztelt kör, hogy ilyesmi dolgok érdekében, a földrajz, néprajz és természetrajz *helyi* adatainak *egyleti úton* összegyűjtése végett a mi körünkben is tétetett volt indítvány*) 1881. decz. 17-én. Altalános helyesléssel elfogadtuk az indítványt, tudván, hogy annak keresztülvitelével nemcsak magunknak — megismervén a saját vidékünk néprajzát, néprajzát, természetrajzi és geográfiai viszonyait — hanem egyszersmind szolgálatot teszünk szélesebb körben a *hazai* tudományosságunk is. De az indítványt elfogadó általános helyeslés rideg semmittevessé devalválódott, s másfelől egyebek is okozták, hogy az indítvány *csak* indítványnak maradt.

A kik azt mondták, hogy ezen adatokat lehet egyleten ki-vüli is gyűjteni, a lehetőséget illetőleg nem mondtak lehetetlent; de ellentmond nekik a tapasztalat, mert *bizony nem gyűjtött senki semmit.*

És nem is fog gyűjteni senki semmit mindaddig, a míg maguk az egyletek nem engednek a saját keretükben helyet és alkalmat az érdeklődés éber fentartására s tevékenységre való sarkallására. — Ime: a hunyadmegyei tört. és régészeti társaság sem vette semmi hasznát a tanítókhöz már többször intézett felkéréseknek; hogy a sikert remélhesse, a tanfelügyelőség félig-meddig *hivatalos* pressióját kellett igénybe vennie, a mi bizony nem nagyon előnyös világitásba helyezi a tanítószághoz szolgálathatóságát, önkéntes ügyszeretetét.

E dolog felelevenítésével nem szándékozom a lelkesedés szalmatüzeinek hamu alá rejtőzött parázsát új lobogásra gerjeszteni, csak — *haad maradjon bár parázstűznek a lelkesedés szalmatüze, hátha egyeseknél majd magától is fellobog.*

Ismételt üdvözléssel van szerencsém körünk idei III. rendes gyűlését megnyitni.

Boga Károly.

EGYESÜLETI ÉLET.

A bánffy-hunyadi tanítói-kör idei III. rendes gyűlése.

A kolozsmegyei tanító-testület bánffy-hunyadi körének idei harmadik gyűléséről (Tartott *Bánffy-Hunyadon*, f. é május hó 21-én.) a következőket közlöm e lap t. olvasóival:

*) Lásd a „Cs. és I.” 1882-ik évi 2. számát.

1. Nyilvános-tanítást tartottak: Nagy Jolán a számtanból az első elemi leányosztályban, és Zambó Gáspár a földrajzból a negyedik elemi fiúosztályban. Mindkét tanítás, megbíráltatván, „sikertül”-nek nyilvánítottatott.

2. A nyilvános-tanítások megsejtelése után egy tanteremben gyűltünk össze, hol Boga Károly, elnök, a gyűlést megnyitván mindenek előtt a jegyzőkönyv olvasatát fel, mely módosítás nélkül hiteltelített.

3. Az elnöki jelentések s a tagok számbavétele után kezdetét vette az iskolai takarékpénztárak folytatólagos tárgyalása, melyben Czuczsa János előadón kívül pro és contra résztvettek: Ravasz György, Bács György, Boga Károly s Vincze Ferencz tagtársak.

Miután körünk még a mult (Máskor tartott) gyűlése alkalmával kimondotta volt, hogy az iskolai takarékpénztárak a növénydekeknél erkölcsi romlást idéznek elő: most már könnyű volt azon határozatot hozni, hogy az isk. tak. pénztárakra nincs szükség. — Azonban, tekintve ez intézmény fontosságát, a gyűlés nem siklott át rajta fölületesen; hanem hozalátott azon eszközök felkutatásához, a melyek által a nevezett intézmény erkölcsrontó hatása legalább elenyaszítható lenne. Egy néhány ily eszköz hozatott is ugyan szóba; de, mivel ezek kivihetlensége nyomban be is bizonyítottatott: a gyűlés kénytelen volt előbbi határozatához ragaszkodni.

4. A tárgysorozat rendje szerint Szentgyörgyi Lajos terjeszt elő, rövid bevezetés kíséretében, az irva-olvasás köréből kijelölt vitatételek elsőjét mely így hangzik: „Van e szükség az irva-olvasási előgyakorlatokra, s ha van mily terjedelemben?”

E kérdés tanulmányos eszmecserére adott alkalmat, melyben előadón kívül tevékeny részt vettek: Koleszár Lajos, Czuczsa János Boga Károly, Bács György és Vincze Ferencz tagtársak. A kérdésre, az előadó zárszavai után a következő határozat hozatott: *„Az irva-olvasási előgyakorlatokra általában van ugyan szükség, de csak oly terjedelemben, hogy ezáltal a tulajdonképeni tárgyra fordítandó idő meg ne rövidültsék, mely határozat a Boga Károly indítványára még azzal toldatott meg, hogy az irás előgyakorlataira vonatkozó legszükségesebb alakok egy bizottság által állittassanak egybe, s a következő gyűlésen terjesztessenek elő. E bizottság tagjaiul felkértetk: Szentgyörgyi Lajos, Czuczsa János, Nagy Jolán és Horváth Irma tagtársak.*

5. Az indítványok során Czuczsa János jelenti, hogy egy új szerkezetű térkép-tárat talált fel, melyeket a következő gyűlésen be fog mutatni Czuczsa tagtárs e jelentése örvendetes tudomásul vétetett.

6. Ugyancsak az indítványok során Koleszár Lajos két indítványt terjeszt elő. Az egyik: „Mondja ki a t. köri gyűlés, hogy a mai elnöki megnyitásban hangsúlyozott felső népisk. neptelenségi okok folytán, czélszerűnek, sőt szükségesnek tartja, hogy a felső népiskolákról azok czéljairól szóló rész bő kionatban, úgy egy pár napilapban, mint a Cs. és L.-ban is közöltessék; továbbá újajandó volna ugyan e tárgyról a helybeli állami iskolák ez évi értesítőjében egy rövid értekezés kinyomatása.” — A másik: „Nevezzen ki a kör egy bizottságot, mely a tanügyi s más lapokat figyelemmel kísérve, a fontosabb mozzanatokról a kört gyűléseinken értesítse.” Mindkét indítvány elfogadotván, az utóbbi keresztülvitelére egy bizottság neveztetett ki, melynek tagjai: Koleszár Lajos, Czuczsa János és Ravasz György tagtársak.

7. A jövő gyűlés helyéül B. Hunyad, idejéül pedig e folyó év december hava tüzetett ki. E gyűlés programja annak idején közölve lesz.

8. Boga Károly elnök, miután a jegyzőkönyv-hitelesítő bizottságba Pál Károly, Ravasz György és Fekete János tagtársakat kinevezte, s a tagoknak köszönetet mondott a szives megjelenésért, a gyűlést bezárta.

Ennyi röviden, mit a gyűlés lefolyásáról elmondani szándékom volt.

Szentgyörgyi Lajos.

VEGYESEK.

— Az iskolai takarékpénztárakra vonatkozólag Weisz B. Ferencz kir. tanácsos úrtól a következő levelet vettük: „Tekintetes Szerkesztőség! Valódi örömmel olvastam b. lapja utolsó számában (Junius 1.) «Az iskolai takarékpénztár kérdése, a kolozsmegyei tanító-testület n.-almási körének f. év május hó 7-én tartott gyűlésén» igen érdekes cikket. Szépen, tárgyilagosan disculták a fontos ügyet; így kell: elő- és bálítélet nélkül, elfogultság nélkül, és akkor mindig ugyanazon eredményre jutandunk, miszerint a kérdéses intézmény üdvös, elősegíti a jó, erkölcsös nevelést. Több kezelő tanító azzal dicsekszik, hogy mióta életbe léptették az isk. takarékpénztárt, megszűnt a nyalánkságai könnyelmű pazarlás, a szülők nagy örömeire is. Ezt napról-napra nálunk is kezdik többen és többen belátni, úgy, hogy minden optimismus nélkül remélhetjük, hogy nálunk is oly nagyszorú terjedést nyerend, mint Franciaországban, miről következő — a „Nemzet”-ben megjelent — sorok tanúságot adnak:

»Tíz évi tapasztalat az iskolai takarékpénztárak körül. A „Le Petit Journal” című párisi kis francia lap, mely igen nagy elterjedésnek örvend Franciaországban, «Tíz évi tapasztalat» című vezércikkében hosszabban ismerteti a francia közoktatásügyi miniszter jelentését az iskolai takarékpénztárak állásáról. Az iskolai takarékpénztárakat Franciaországban 1873-ban alapították, s azóta nagyszorúen fejlődött ezen intézmény, elannyira, hogy a többi országokban nagyobbára a franciaországi eredmény adott impulst ezen intézmény létesítésére. Ily takarékpénztárak keletkeztek nemcsak Európa minden országában, hanem Braziliában, az Egyesült Államokban, sőt még Ausztráliában is. Franciaországban 1876-ban, két évvel a szervezés után, több szülő úgy nyilatkozott, hogy nem tartja teljesnek azon iskola oktatását, hol nincsen iskolai takarékpénztár. 1879-ben, az első öt éves periodus végén Franciaországban 10 ezer 440 iskolai takarékpénztár volt 224.200 betevő fiúval s 1884-ben, a második öt éves periodus végén 21.484 iskolai takarékpénztár 442,021 betevővel, 10.248,226 frank betéttel. Egy könyvecskére átlag 23 frank esik, s egy héten átlag 15 centimet takarít meg egy-egy tanuló.» — Budapest, 1884. junius 5-én. Weisz B. Ferencz.“

— Örömmel adjuk hírül, hogy Bács György, Boga Károly és Szentgyörgyi Lajos szerkesztésében nemsokára megjelenik *Kolozsmegye földrajza* (a szükséges alapfogalmakkal), *a kolozsmegyei népiskolák III. osztályai számára*. A füzet, mely Várad Károly úrnak, Kolozsmegye tisztelt tanfelügyelőjének erkölcsi támogatásával készül, a jövő tanévben már használható lesz; — júliustól kezdve megrendelhető *Bács Györgynél, Bánffy-Hunyadon, példányonként 25 krajczárért*. Előre is felhívjuk rá meggyánk érdekelte tanítóinak figyelmét.

— Magyar-Gorbón lakó Nagyságos Lészai Ferencz úr szives volt az ezen tanévi zárvizsgálatok alkalmával a mákói községi népiskola jó szorgalmu és jóviseletű növendékeinek 3 o. é. frtot adományozni, mely adományért fogadja nevezett jólelkű úr — köszönetünket. A mákói községi népiskola iskolaszéke megbizásából: Bányai Lajos, isk. sz. jegyző.

— A szembetegségek az iskolában a paedagogusok s orvosok kiváló gondját képezik régi idők óta. Különösen Németországban konstatalták, hogy a gyermekek jelentékeny része az iskolában rövidlátóvá lesz, s igyekeztek e baj ellen orvosszert találni. Hazánkban is többször fejtegették e kérdést tanügyi szaklapokban, azonban a baj gyakorlati orvoslása végett mindaddig mi sem történt. A népnevelők budapesti egyesülete ez irányban is hatni akarván, felkérte dr. Szili Adolf e kérdéssel részletesen foglalkozó szemorvost, hogy a fővárosi tanítók s tanítónők előtt ez ügyről részletes gyakorlati oktatást tartson s őket a baj felismerése, esetleg orvoslása módjaira gyakorlatilag oktassa. Dr. Szili a felhívásnak engedvén, f. hó 17-én délután 5 óraker a népnevelők egyesületében (VII. Kazinczy-utcai népiskola) gyakorlati nyilvános s szemmérésekkel összekapcsolt előadást tart, melyen minden érdeklődő megjelenhet.

— Angliában a vasárnapi iskolázás óriási mérvet öltött az utóbbi ötven év alatt. Fennállása száz éves és eleinte főleg az irni-olvasni nem tudó gyermekek oktatására irányult, de most már a vallás-erkölcsi nevelésnek az organismusa. Mundella, az angol iskolák főfelügyelője közelebbről elfogadta a vasárnapi iskola Unioja gyűlésének elnökségét és mint ilyen, kijelentette, hogy az Unio működése iránt teljes simpathiával van. Midőn az elnökséget elfogadta azt akarta megmutatni, hogy az ország vallásos nevelését kölcsönösen szükésesnek tartja. Nézete szerint, mit statistica is igazolt, Angliában a nevelés mindig inkább vallásos mint csupán értelmi volt. Az utóbbi időkben azonban a vallásos nevelés sokat emelkedett. Némelyek a községi és állami iskolákat istentelen iskoláknak szokták nevezni, de ha közelebbről ismernék azokat, nem állitanának ilyet. Számtalan gyermek kerül minden vallásos ismeret nélkül az iskolába, de ott megszerzik azt. A jelen rendszer szerint oly nemzedék fog felnőni, a mely becsületére váland Angliának, és a mely Istenfélő lesz. Mundella gratulált az Unionak az elért szép sikerekért.

— Anglia. A külföldi ipartanmühelyek megvizsgálására és azoknak angolországiakkal való összehasonlítására egy bizottságot küldött ki az angol kormány, mely bizottság megtette a maga jelentését és abban kiemelte, hogy Európa több államában az iparos-nevelés magas fokon áll ugyan, de az angolt felül nem haladta, sőt az új találmányokkal még most Angliáé az elsőség. A bizottságnak az elemi iskolákra vonatkozólag hozott javaslatát czélszerűnek látjuk közölni: a) az elemi rajzolás az írással csatoltassék össze, és a kettő egy tárgy gyanánt tanitassék az összes osztályokon keresztül; a nevelésügyi osztály inspectorai legyenek felelősek a rajzolás tanításáról. A mintákról való rajzolás legyen a fődolog s végül a minta-készítés serkentésére tűzessenek díjak ki. b) Az első osztályokban csak két fő tárgy legyen három helyett és az elemi tudományok tanítása rendjén a geografia is tanitassék. c) Egy iskola se tekintessék addig felszereltnek a mig szükséges mintákkal elnem lesz látva. d) A fa- és kőfaragásban való előmenel jutalmaztassék és a mennyire lehet, eszközöltessék ki, hogy a tanulók ezt ne a rendes órákon tanulják. e) A gazdasági is-

kolák felsőbb osztályaiban a földmivelés tanulása legyen kötelező. f) A tizenégy éven alóli gyermekeknek ne engedtesék meg, hogy mint egész napszámosok dolgozzanak a gyárakban, ha csak az V-ik osztályba már be nem léptek. Az első pontra vonatkozólag a Schoolmaster helyeslését nyilváníttja, és nagyon elítéli az irva-olvasást, szerintünk is méltán, mert csakugyan más dolog irni, és más olvasni.

— A fővárosi közoktatási bizottság f. év május 24-én tartott ülésén elhatározta, hogy az 1885. évi országos kiállítás idejére a fővárosi tanszemélyzet részére drágasági pótlék megszavazását javasolja a fővárosi tanácsnak. A polgári iskolai tanítói állások betöltésénél pedig az eddig szokástán volt azon eljárás, hogy középtanodai képesítéssel bíró pályázók első sorban vétetnek figyelembe, ezental mellettek és jövőre polgári iskolai képesítéssel bíró pályázóknak adatik elsőség.

— Szász Károly közoktatási miniszteri tanácsos úr a Dunáninneni egyházkerület püspökévé választatott. Közéletünk e kitünő férfja és irodalmunk koszorus költője új batáskörében is bizonyára azon gondos figyelemben fogja részesíteni a tanügyet, melyet hosszú közpályáján annak eddig szentelt. A Dunáninneni egyházkerületnek ezen választáshoz csak szerencsét kívánhatunk!

— Nagy-Becskekerek városa, azon alkalomból, hogy a Délmagyarországi tanító-egylet ez idei nagygyűlését ott tartja, 1000 frtot az egyes. segélyalapra, 150 frtot pedig a tanítógyűlés alkalmával rendezendő ünnepélyességek költségeinek fedezésére szavazott meg. A tanügynek és munkásainak ezen elismerő méltatása és támogatása újabb bizonyítékát képezi azon áldozatkészségnek és nemes kulturális törekvésnek, mely a közoktatásügyét tekinti nemzeti haladásunk alapjának és mely törekvés mindíg a magasfoku műveltség kifolyása.

— A tintafoltok eltávolítása fapadlóról biztosan ugy eszközölhető, ha a foltos helyekre egy kevés hígított sósavat öntünk s azt rövid idő mulva vízzel felmossuk.

— A cincinatii tanító egyesület kirándulást rendez Németországba, f. é. június 28-án indulnak New-Yorkból Hamburgba. Oda és vissza egy jegy ára I-ső helyen 80 dollár.

— A budapesti „Községi Szeretotház“ alapszabály tervezetere a kormány több észrevételt tett, miért is azon tervezetnek újabb közgyűlési tárgyalása vált szükségossé. A kormány észrevételei a következők: A szeretotház czélja legyen, általában anyagilag és erkölcsileg elhagyott kóborló flugyermekek nevelése; a növendékeknek életkora 6—16 életév; a kertészet és gazdászat tanításán kívül 1—2 kézműipar (a szakok megnevezése nélkül) tanítandó s kihagyandó az alapszabálytervezet azon pontja, mely a felveendő gyermek illetőségi községeinek költségek megtérítési kötelezettségéről szól. A fővárosi tanács ajánlani fogja a közgyűlésnek, hogy a miniszter észrevételeinek megfelelően módosítsa az alapszabály tervezetét.

TARTALOM. Kis leányokról. *De Gerando Antonina.* — Az egészség ápolása az iskolában és néhány reform-javaslat. *Dr. Bartók Istvánról.* — Tárca: A belső bolygók mint az élet szinterei. *Vécsei János.* — Egyesületi élet: Elnöki megnyitó beszéd. *Bzga Károlyról.* — Tudósítás a b.-hunyadi tanítói kör idei III-ik gyűléséről. *Szentgyörgyi Lajostól.* —

Melléklet: Paedagogiai Füzetek. I. Rousseau élete és nevelés-tana. *Irta Rieger Imre.* Tizenkettedik és befejező közlemény.